

'Die wissel van de wacht komt er ooit wel aan' 'Maar die "ooit", daar heb ik niet langer het geduld voor'

De Standaard/dS Weekblad: Antwerpen - 12 Aug. 2017
Pagina 34

'Praten is nog altijd interessanter dan kotsen!' Curator Dirk Pauwels was kwaad na de opinie van KVS-stadsdramaturg Tunde Adefioye tegen 'de zee van witte mensen' op Theater Aan Zee. Amper twee dagen later steken ze de koppen bijeen, samen met festivaldirecteur Luc Muylaert. Tussen hen in ligt de heetste aardappel van het moment: de witte mentaliteit in de cultuursector. 'Je hebt een stok in het hoenderhok gegooid, Tunde. Er wordt nu wel geluisterd.' Wouter Hillaert, foto's Brecht Van Maele

Maandagavond zeven uur, in Oostende. Aan de buitenkant ziet het er heel stemmig uit: 350 TAZ-vrijwilligers die naast de vijver aan lange tafels hun jaarlijkse bedankingsbarbecue houden op Café Koer in het Leopoldpark. Tien dagen lang hebben zij hier hun nikkel afgedraaid voor de meest succesvolle editie - 130.000 bezoekers - in twintig jaar Theater Aan Zee.

'Net een Vlaamse kermis', schreef Tunde Adefioye in een opinie in deze krant. Tien jaar geleden kwam hij in Leuven terecht als Amerikaans student. Hij richtte met zijn passie voor slam en rap de socioculturele organisatie Urban Woorden mee op, en werd een jaar geleden door Michael De Cock gevraagd als stadsdramaturg bij KVS. Hij voelde het festivalhart van Theater aan Zee aan als een omgekeerde zoo, met witte mensen die zichzelf te kijk zetten, terwijl anderen zich hoogstens kunnen vergapen van aan de rand. Dit jaar was hij maar twee dagen in Oostende, vorig jaar vijf. 'Toen al voelde het heel zwaar om hier lang te zijn', zal Adefioye bekennen. "Diversiteit" blijkt een angel die niet aan de buitenkant, maar vooral aan de binnenkant zit.

Vandaag is Adefioye er dus toch terug: in het park van Leopold, opperduivel van onze koloniale geschiedenis. Dirk Pauwels en Luc Muylaert onthalen hem voorkomend. Maar ook bij hen heeft het er stevig ingehakt. Muylaert schoot in tranen, toen hij de opinie las. 'Al twintig jaar doen we ongeloflijk ons best voor mensen in armoede en andere kwetsbare groepen. Alleen vallen mensen met een andere huidskleur heel moeilijk te bereiken. We zijn ooit gaan praten met elke groep in de minderheden-adviesraad van Oostende, we hebben zelfs gratis tickets gegeven. Dat lukt dan één keer om ze samen te krijgen voor een concert, maar het jaar daarop ben je ze kwijt. Toch blijven al die inspanningen heel diep in het DNA van het festival zitten. Juist daarom kwam jouw verwijt zo hard aan.'

Tunde heeft niet goed gekeken, bedoelt u?

Pauwels: 'Ik hou van radicale taal, maar deze kritiek was zo ongenueanceerd. Zeker omdat het als curator mijn grote zorg is om andere mensen te betrekken, samen bijna alle sociale verenigingen in Oostende. Hoe konden zij, zonder een aparte stempel als "doelgroep" opgeplakt te krijgen, mee opgaan in één grote artistieke beweging? Het resultaat daarvan blijft klein en symbolisch, dat weet ik wel. Maar die projecten waren voor mij wel belangrijk. In stukken, met teksten van Eric De Volder, stonden allemaal kinderen met een andere etnisch-culturele achtergrond, die anders nooit in de buurt van theater komen. We hebben ook plannen moeten schrappen omdat er geen budget was. Zo had ik Pascale Marthine Tayou, kunstenaar uit Kameroen, gevraagd om met mensen van Oostende te strandjuten en daar dan een kunstwerk van te maken. Niet omdat hij zwart is, wel omdat hij een geëngageerde, kritische kunstenaar is. En zo kan ik zeker vijf geschrapte plannen noemen. Je ging veel te kort door de bocht, na niet meer dan een blitzbezoek. Dat heeft me gekwetst.'

Zijn er punten van kritiek waar jullie je wel in kunnen vinden?

Pauwels: 'Zeker. Dat er weinig kleur zit op onze tribunes, dat klopt. Daar proberen we ook aan te werken. Maar het is niet omdat je een voorstelling met zwarte mensen programmeert, dat je die automatisch ook in de zaal krijgt. Het publiek zal even wit en oud blijven. Dat probleem zie je overal. Zelfs als ik in de KVS naar een voorstelling van een Turkse maker ga, zie ik alleen witte mensen. Dat bewijst hoe moeilijk het is. Geef mij de juiste methodiek, want ik ken haar niet.'

Adefioye: 'Je indruk klopt niet. Je mag niet zo problematiseren. Je streeft gewoon naar een combinatie tussen een meervoudig perspectief en de beste kunst. Ook bij KVS blijven we daarnaar zoeken, maar het zal alleen lukken met heel innovatieve strategieën. Voor Slam Our World (SLOW) hebben we een speciale blog voor vrouwen geopend. Dat werkte wel. Ik geloof in een bijna ondergrondse publiekswerking: community-meetings organiseren buiten je theater, mensen zelf aanspreken met flyers. Met de klassieke manieren krijg je alleen het klassieke publiek.'

Muylaert: 'Maar Oostende is Brussel niet. Wij bereiken met TAZ 10 procent van de Oostendenaren, maar 10 procent van die anders gekleurde groep, dat zijn er helemaal niet zoveel. Ontdek die maar eens tussen ons publiek. De meeste nieuwkomers hier zijn mensen die gepercipieerd worden als blank: Tsjetsjenen, Georgiërs, Russen.'

Adefioye: 'Maar TAZ is toch meer dan alleen Oostende? Toen ik me vorig jaar buiten de Koer begaf, zag ik trouwens heel veel mensen met een andere afkomst rondlopen.'

Diversiteit wordt te zeer herleid tot kleur, was een veelgehoorde kritiek op de opinie.

Adefioye: 'Ik had het inderdaad over 'witte mensen', maar daarmee heb ik het niet zozeer over ras of etniciteit. Wel over een mentaliteit. Dat is belangrijk. Binnen het feminisme heeft men het bijvoorbeeld al jaren over 'wit feminisme'. Dat slaat niet alleen op witte vrouwen, wel op een kijk op feminisme die geen rekening houdt met een heel andere groep mensen die buiten het kader vallen. Zelfs witte vrouwen in armoede.'

Pauwels: 'Kan je die witte mentaliteit eens duiden? Dat interesseert mij nu wel.'

Adefioye: 'Het is een mentaal kader dat altijd vertrekt van de ervaring van de meerderheid. Neem Hillary Clinton, een mooi voorbeeld van wit feminisme. Tijdens haar campagne ging ze de activisten van Black Lives Matter even vertellen dat zij een goede visie en missie moesten schrijven. Dat is een witte houding: "Ik heb het antwoord voor jou, luister maar eens." Zo ervoer ik ook jouw repliek in de krant, Luc, "Diversiteit is meer dan kleur". Ik heb precies die dingen gestudeerd die jij allemaal benoemt. Dan denk ik ook spontaan: wat is dat nu voor betutteling? Als een donkerder iemand een opinie publiceert, roept dat vanzelf de indruk op dat "die zich blijkbaar niet bewust is van andere soorten diversiteit", dat "die weer alleen met zichzelf bezig is". Dat is geen verwijt aan jou. Het gaat niet over mensen, wel over structuren. De Nederlandse prof Gloria Wekker schreef erover in haar boek *White Innocence*. Voor haar is die witte onschuld een omgang met de samenleving alsof er niets aan de hand is, alsof racisme niet bestaat, alsof onze hele koloniale geschiedenis ver achter ons ligt. Het is een geschiedenis die niet in scholen onderwezen wordt, en waarover aan universiteiten amper onderzoek gebeurt.'

Wat herkende u daarvan op Theater Aan Zee dat u er zo kwaad van werd?

Adefioye: 'Ik heb vorig jaar veel mooie dingen gezien op het festival, ik zeg helemaal niet dat jullie alles verkeerd doen. Alleen moet je weten waar ik vandaan kom, hoelang ik heb moeten vechten om gehoord te worden. In de tijd van Urban Woorden gingen veel deuren toe voor mijn neus. Je zit dan wel mee aan tafel om te spreken over een dansvoorstelling met slam, maar het lijkt tegelijk of je er niet zit. En dat zit nog steeds in mijn bagage.'

Muylaert: 'Dat versta ik. In de beginjaren van TAZ kreeg ik ook weinig gehoor.'

Adefioye: 'Je hebt in zoveel situaties gezeten waarin mensen je negeren, dat een park vol witte mensen gewelddadig voelt. Echt waar. Ik heb zelf ook lang gezweven. En nu ik in die geprivilegieerde positie bij KVS zit, voel ik een verantwoordelijkheid om te spreken. Dirk zei over mij in *De Morgen* dat hij niet begreep waarom een collega zo cynisch is over TAZ. Tja, ik heb me de jongste zeven jaar nooit "een collega" gevoeld. Jij merkt me nu op, omdat ik een opinie heb geschreven die nogal wat deining veroorzaakt.'

Pauwels: 'Voor mij is een collega iemand die professioneel werkzaam is in hetzelfde veld. En onder collega's moeten we er alles aan doen om elkaar te verrijken. Dat doe je niet met ongenueerde en kwetsende opinies. Wij hebben twee jaar aan dit festival gewerkt. Het publiek en andere collega's vinden het ongelooflijk warm en open. En dan krijg je te horen dat TAZ afstevent op "een gewelddadige gijzelingservaring in een vijandige omgeving". Je zegt dat tegen mensen die net gezocht hebben naar verbinding, verschil, kwetsbaarheid. Jij maakt er bijna een concentratiekamp van. Dat doet mij pijn.'

Adefioye: 'Dat snap ik, maar als iemand uit een andere cultuur komt en minder vlot Nederlands spreekt zoals ik, dan hebben veel mensen, ook "collega's", al op voorhand besloten welk soort kennis zo iemand heeft of kan hebben. Dat is de witte mentaliteit. Zelfs op TAZ heb ik dat dus ervaren.'

Pauwels: 'Maar waarom spreek je in zo'n algemeenheid over die witte mentaliteit? Juist die TAZ-toeschouwers met grijs of wit haar zijn mensen zónder die witte mentaliteit. Die wel openstaan voor andere perspectieven. Er zijn bij witte mensen evenveel soorten mentaliteiten als bij zwarte of oosterse mensen. Ik behoor tot die groep die er mee werk van wil maken om elkaar te vinden. En excuseer me dat ik wit ben - ik ben nu eenmaal wit. We moeten ophouden met wit-zwart te denken.'

Het gaat niet alleen om wie er rondloopt op TAZ, maar ook om wat er te zien is, toch?

Adefioye: 'Ja, dat uitgesloten gevoel wordt natuurlijk alleen versterkt als je een voorstelling ziet die het n-woord gebruikt in een bomvolle loods en Othello beschrijft als een aap. Dat doet dat iets met jou.'

Pauwels: 'Maar kunstenaars moeten zich toch kunnen uitdrukken zoals zij dat willen? De rest is aan het publiek: zijn ze het daar wel of niet mee eens? Ik weet dat er in het stuk waar je het nu over hebt ('*Ne Zwarte*' van Jan Decorte, red.) een gevaarlijke lijn loopt tussen ironie en iets anders. Maar laten we ook geen te lange tenen hebben. Ik zal je eens wat zeggen: ik ben kaal. Waar worden er de meeste opmerkingen over gemaakt, denk je? Ook hier op het festival.'

Adefioye: 'Je hebt gelijk, we moeten niet altijd lange tenen hebben. Maar dat is wel gevaarlijk om te zeggen aan iemand uit een minderheid aan de rand van de mainstream: "Je moet er ook een beetje mee kunnen lachen." Soms lukt me dat, soms niet. Maar nu is niet de tijd. Vandaag zeggen politici elke dag dingen die het leven voor sommigen een stuk moeilijker maken.'

Pauwels: 'Daar ga ik mee akkoord.'

Adefioye: 'Er worden zelfs wetten gestemd die mensen in gevaar brengen. Het "geweld" dat ik benoem, uit zich niet alleen op TAZ. Het komt van overal. Als ik niet lach met ironie in theater, dan is dat omdat er buiten die voorstelling een hele wereld precies zo redeneert en spreekt, helaas zonder ironie. Zelfs artistieke ironie kan zo'n discours mee versterken.'

Je verwijzing tussen bepaalde voorstellingen op TAZ en *Mein Kampf* vonden velen ook nogal ongepast.

Adefioye: 'Die verwijzing was een bewuste keuze. Net omdat er zoveel discussie rond bestond: brengen we dat boek wel of niet opnieuw uit? En hoe dan? Uiteindelijk deed men dat met een heel wetenschappelijk kader rond. Ook als je vandaag Julius Caesar van Shakespeare opvoert in New York, moet je daar een breder kader bij geven. Want voor een Afro-Amerikaan is het choquerend om van witte mannen het n-woord te horen. Op zich mag een artiest doen wat hij wil. Ook een stuk maken over het belang van Zwarte Piet. Maar als programmatoren moeten we ook andere perspectieven bieden.'

Pauwels: 'We moeten stoppen met het publiek zo te onderschatten. Als curator maak ik een artistieke keuze: dit moet gezien worden. Moet ik daar nog allerlei verantwoordingen naast zetten? Dan wordt het paternalistisch.'

Adefioye: 'Je moet niet na elke voorstelling in gesprek gaan, wel je programmatie in balans houden. Bij de KVS hebben we lang gediscussieerd over de vraag of we volgend seizoen *Het Leven* en de werken van Leopold II van Hugo Claus opnieuw zouden tonen.

Het is een klassieker, maar we bieden er een breder perspectief aan, met voorstellingen als Kuzikuliza rond de bekende speech van Lumumba, of Fractured Memory van de Keniaanse maker Ogutu Muraya.'

Pauwels: 'Oké, fantastisch.'

Adefioye: 'We kunnen niet meer dezelfde canon blijven boeken. Het is mooi om voor de duizendste keer Othello te horen, maar hoe kunnen we in onze gedeelde Vlaamse realiteit ook meer forum bieden aan artiesten als Sukina Douglas, een zwarte rapster met Jamaicaanse roots en een hidjab uit Londen? Dat is voor mij een even grote vraag als voor jullie. We moeten allemaal meer op zoek naar kritiek vanuit verschillen.'

Muylaert: 'Oké, maar wij zijn een receptief festival. Wij gaan de canon niet maken, wij hangen af van wat jullie creëren. En vind maar eens voorstellingen waarin een doorsnede van onze samenleving te zien is. Die zijn niet dik gezaaid. Michael De Cock doet daar veel inspanningen voor, maar daarin is hij een eenzame ziel, hé?'

Adefioye: 'De vraag is: welk gewicht heb jij vanuit TAZ om die situatie bij jouw collega's mee te stimuleren?'

Muylaert: 'Wij zijn een groot en belangrijk festival. Wat hier staat, komt onder de aandacht.'

Adefioye: 'Wel, dan kan jij toch ook beslissen om bepaalde dingen niet te tonen?'

Pauwels: 'Het grote verschil is dat KVS als vast huis een continue lijn van denken kan uitzetten. Een festival als TAZ moet elk jaar opnieuw schakelen, omdat er telkens weer een curator komt met een ander verhaal.'

Muylaert: 'Maar ik wil je graag de hand reiken. Voor de volgende editie hebben we een aantal programmatievergaderingen, kom erbij zitten. Zeg hoe jij erover denkt, wat we kunnen bijsturen. Wij hebben een wit denkkader, geen twijfel over. Laten we samen een weg zoeken. Geef ons raad.'

Waar staat de cultuursector vandaag in deze discussie, na de jongste vijf jaar?

Pauwels: 'Ik vrees dat er nog altijd heel weinig beweegt en bewogen is. Wel bij sociaal-artistieke organisaties die daar hun profiel van hebben gemaakt, maar hun werk krijgt weinig doorstroming. Veel aanbod komt uit internationale netwerken, weinig huizen doen dingen ontstaan die er nog niet waren.'

Adefioye: 'Wellicht duidt het op een positieve evolutie dat ik nu bij KVS werk. Nooit gedacht. Tegelijk zie je dat organisaties met expertise, zoals Mestizo Arts Festival (MAF), geen geld meer krijgen, terwijl de beoordelingscommissie dat uitlegt als: er zijn nu andere organisaties die dat werk overnemen. Dat dreigt de witte mentaliteit nog meer te bevestigen. Het betekent dat andere organisaties bepaalde kenmerken kunnen overnemen en koloniseren. En dat instellingen met een groot budget te veel verantwoordelijkheid krijgen. Er is nood aan herverdeling. Als je beweging wil, heb je verschillende impulsen nodig.'

Hoe krijg je dat veld in beweging?

Adefioye: 'Dat begint met de samenstelling van besturen en de invulling van leidinggevende functies. Wie werkt er in de sector? Wie is bereid om zijn positie vrij te maken voor iemand die heel anders denkt? Hoe kunnen we zorgen dat er over vijftien jaar een bredere mix van culturele professionals rondloopt in het Leopoldpark? Naast mijn collega Gerardo Salinas ben ik een van de eerste mensen met een migratieachtergrond die op een beleidsfunctie zit binnen de podiumkunsten. Dat is bijna choquerend. Ik ben zelfs niet van hier. Waarom is hier vijf jaar geleden al niet iemand aangenomen die mijn positie had, en hier geboren is?'

Muylaert: 'Binnen een paar jaar moet ik met pensioen. Dat is jammer, maar ik zal zorgen dat mijn opvolger een ander profiel heeft. Je mag zo'n overgang niet bruusk maken. TAZ heeft een sterk profiel. Ik zal al mijn ervaring en kennis, mijn hele netwerk ter beschikking stellen, maar ik zal het volgende subsidiedossier van 2020 niet meer schrijven.'

Adefioye: 'Waarom geen mentorship? Daar moet je nu al aan beginnen. Michael De Cock neemt een risico met mij, maar alleen zo kan je het landschap veranderen.'

Pauwels: 'Ik had voorgesteld om iemand jong naast mij te hebben, ik wou een dialoog. Jammer genoeg vielen de subsidies tegen. De commissie stond achter het idee van een curator, maar vond het jammer dat we niemand jong en fris genomen hadden. Pure discriminatie.'

Adefioye: 'Je hebt gelijk.'

Pauwels: 'Ik ben wie ik ben, en op die manier maak ik een festival. En als dat festival niet meer strookt met wat er vandaag verteld moet worden, is dat mijn verantwoordelijkheid. Ik zal het dan wel horen van het publiek.'

Muylaert: 'Die wissel van de wacht komt er ooit wel aan.'

Adefioye: 'Maar die "ooit", daar heb ik niet langer het geduld voor! We moeten de dingen nu aanpakken. Ik heb het dan niet alleen over TAZ, natuurlijk. Mijn stuk ging net zo goed over al die andere organisaties.'

Muylaert: 'Je hebt een stok in het hoenderhok gegooid. En er wordt nu wel geluisterd.'

Adefioye: 'Ik hoop het echt.'

